

Politolog Oskar Krejčí: NETOLERANTNÍ LIBERALISMUS

- CZ24 News | 12. dubna 2022

Politolog Oskar Krejčí se ve své glose zamýšlí nad tím, jak snadno může v liberální demokracii zdomácnět cenzura.

Svítání na západě. Kulatý čtverec. To jsou nesmyslná spojení slov, oxymóra, vhodná jen do dílen básníků. „Netolerantní liberalismus“ – to je něco jiného. Jde o paradox, spojení protikladů, které má nový, reálný a smysluplný význam.

Liberalismus je ideologií svobody. Možná by bylo vhodnější říct ideologií nadměrné svobody, protože od svých počátků liberalismus povyšoval svobodu jednotlivce nad rovnost, morálku, společnost. Člověk přece dorostl do úrovně, kdy prosté užívání svobody vytváří obecné blaho. Když Adam Smith prohlásil, že podnikání jednotlivce vede k obecnému blahu, nespojil jen sobecké motivy s morálkou, ale také liberalismus a kapitalismus. Liberalismus se pak na své cestě dějinami štěpil: jedna jeho větev začala hájit sociální stát, druhá v podobě jakéhosi konzervativního archiváře odhozených myšlenek dále hlásá radikální individualismus. Všechny větve liberalismu ale vždy svorně provolávaly slávu svobodě slova. Takovýto liberalismus se po rozpadu Sovětského svazu a následně komunistického hnutí prohlásil za jediného autentického reprezentanta západní politické kultury.

I nejmenší finanční příspěvek velice pomáhá! Děkujeme!

CHCI PŘÍSPĚT

Karl Popper, pro mnohé guru poválečného liberalismu, viděl jako základní projev svobodné otevřené společnosti blahodárnou kritiku. Tuto svou představu vyhrotil v pojmu falzifikace – prokazování pravdivosti teze pomocí pokusů ji vyvrátit. Kdo ale dnes potřebuje kritiku a vyhledávání nových témat? Vždyť vše je tak jasné, stačí sledovat veřejnoprávní televizi a číst novinové titulky. Takto se utvářejí moderní liberální politici, kteří brilantně zvládají nástrahy každodennosti. Ostatně, jak psal Edward Wilson, vynikající americký přírodovědec, „zdá se, že lidé raději věří, než vědí“. Podle něho má lidská mysl sklon „zbavovat se problémů pomocí binární klasifikace“. Má pravdu, vše je přece tak prosté, když se svět rozdělí na MY a ONI. Kdysi se takto pronásledovali nevěřící, rouhači a čarodějnice, dnes jsou ONI nechutní trollové a otravní kverulanti.

Fašismus

Porozumět liberalismu vyžaduje přijmout jeho vnitřní různorodost. Mnohem obtížnější je to s fašismem – tady shoda na definici neexistuje. Už proto, že se německý nacismus nelišil pouze od

italského či španělského fašismu, ale také od méně úspěšných fašistů v Maďarsku, Rumunsku a Chorvatsku či banderovců na Ukrajině. Jasně je, že fašismus je antiliberální, antikomunistický, anti... Čím ale je takřikajíc sám o sobě? U fašismu je patrný důraz na mužský prvek, exaltované mládí, politickou a zpravidla etnickou nerovnost, příznačná je i obliba mytologie. Specifika je ale hlavně v jeho organizaci, militarizovaném politickém stylu, hierarchickém uspořádání hnutí s principem vůdcovství a v disciplíně. A pak je tu cílevědomé a nezastírané směřování k totalitnímu státu – a odhodlání použít místo slovní diskuse násilí.

Dějiny politické psychologie zdobí příběh frankfurtské školy, která se pokoušela spojit Marxovo učení s Freudovou psychoanalýzou. Vypráví se, že vzápětí poté, kdy se v Německu dostal k moci Hitler, Max Horkheimer, ředitel Frankfurtského institutu pro společenský výzkum, spolu s dalšími členy institutu emigroval do Švýcarska. Tato skupina intelektuálů dokázala předvídat, co se v Německu a v Evropě stane, protože institut ve svých výzkumech dospěl ke dvěma závěrům: (a) většina příslušníků německé dělnické třídy, je-li tázána přímo na politické postoje, se pokládá za sociální demokraty; (b) jenže v odpovědích na otázky týkající se nepřímých výchozích postojů a hodnotové orientace se významné množství z nich ukázalo jako autoritářské osobnosti. Horkheimer a jeho druzi tak získali přesvědčení, že se Hitler pravděpodobně dostane k moci – a když se tak stane, nebude zde účinný odpor ze strany německých dělníků. Pracovníci ústavu vsadili svůj osud na pravdivost těchto poznatků a z nacistického Německa včas utekli. Takto začal výzkum toho, čemu se říká „autoritářská struktura charakteru“.

Autoritářská osobnost

Po 2. světové válce byly zkoumání autoritářské osobnosti věnovány stovky prací i nepřehledná řada konferencí. V psychologické rovině je autoritářství vnímáno coby pestrý soubor vlastností, jako je uzavřená mysl, agresivnost, netolerantnost, stereotypnost v myšlení, hodnocení v černobílých kontrastních barvách, pořádkumilovnost, pověřčivost, ale i destruktivnost a cynismus. První etapa výzkumu autoritářství vyvrcholila bezmála tisícistránkovou knihou příznačně nazvanou *Autoritářská osobnost* (1950), kterou zpracovali vědci z Berkeley – Theodor Adorno, Else Frankel-Brunswik, Daniel Levinson a Nevitt Stanford.

Škála pefašismu – známá též jako F-škála (písmeno F se někdy používá k označení psychických poruch) –, která tvoří východisko i jeden z nejcennějších výsledků celé práce na knize *Autoritářská osobnost*, měla v konečné podobě třicet položek. Zahrnuje celou řadu „fašistických osobnostních predispozic“, které jsou dynamicky vzájemně propojeny a vytvářejí strukturu – syndrom. Postupně se formoval obraz autoritářského člověka, jenž obdivuje moc u jiných a podřizuje se jí, ale zároveň bojuje s touto svou slabostí. Řešení vidí autoritáři v podřízení se moci, a zároveň v usilovné snaze nějak se na ní podílet.

V dalších výzkumech se studium autoritářské osobnosti dostalo za hranice psychoanalýzy. Například kanadský psycholog Bob Altemeyer z univerzity v Manitobě, který nedávno vydal studie o Donaldu Trumpovi, definuje autoritářství jako kombinaci tří skupin postojů – poslušnosti, agresivity a konvencionalismu.

- **Autoritářská poslušnost.** Pro osobnosti s autoritářskými postoji je příznačný vysoký stupeň podrobení se autoritám. Proto také autoritářská osobnost stanoví úzké limity pro právo lidí kritizovat autority. Má tendenci zastávat názor, že nadřízení vědí, co je nejlepší – a naopak jejich kritici netuší, o čem je řeč. Kritika autorit je vnímána jako rozvratnická a destruktivní, motivovaná hříšnými cíli a přáním vytvářet problémy.
- **Autoritářská agrese.** Její zacílení je chápáno jako schválené ustanovenými autoritami. Agresivita je podle Altemeyera náchylností ublížit někomu – způsobit mu fyzické poškození,

psychické trauma, finanční ztrátu, sociální izolaci a podobně.

- Jedná se o vysoký stupeň lpění na sociálních zvyklostech, které jsou vnímány jako podporované společností a ustanovenými autoritami. Autoritáři obecně věří v „boží zákon“. Zároveň ovšem uvnitř každého náboženství (a pravděpodobně by bylo možné doplnit, že je tomu tak uvnitř každého ideologického směřování) mají autoritáři tendenci k fundamentalismu.

Autoritářská osobnost se cítí morálně nadřazená nad ostatními lidmi; i když se pokládá za hříšnou, má pocit, že ona svých hříchů lituje, zatímco ostatní ne. Prefašismus se projevuje tím, že autoritářská osobnost si monopolizuje právo říci, co je demokratické a co ne – o čem se smí diskutovat a jak se má diskutovat. Liberální ideologie se v mysli autoritářů mění z hodnotové orientace či programu na účelově užívaný mocenský nástroj. Obecně ale nelze mezi autoritářskými osobnostmi zaznamenat preferování nějaké politické strany. Altemeyer dovozuje, že v Sovětském svazu byli komunisté vysoce autoritářští.

Problémem je, že liberální demokracie otevírá široký prostor pro kariéru autoritářských osobností. Jejich cesta nahoru může být vystavěna na vzájemném utvrzování se autoritářů a souručenstvím v uzavřeném kruhu „školství, sdělovací prostředky a vybraní politici“. Dlužno dodat, že autoritářská osobnost s poslušnými, agresivními a konvenčními postoji podle Altemeyera krystalizuje v průběhu adolescence a vyzrává po osmnáctém roku života – tedy v čase, kdy je indoktrinace nejsnazší, neboť poznávání člověka bývá nejvíce v zajetí zmíněného kruhu.

Demokracie bez diskuse

Přes všechnu bídu mnoha pochybných zpráv, analýz a komentářů na internetu byl jeho význam pro demokracii a poznání dán tím, že prorážel embargo. Embargo vytvořené tím, že média hlavního proudu zprávy, témata a osoby, které jsou podle kritérií nadiktovanými autoritáři nežádoucí, vynechávají. První zátěžové testy chování internetu na Záhořově loži cenzury už autoritářské osobnosti z Bruselu, Prahy i Bratislavy provádějí.

Ve chvíli ožívání cenzury nejen na internetu je vhodné si připomenout zprávu *Mnoho hlasů, jeden svět*, kterou pro UNESCO připravila v roce 1980 komise vedená Seán MacBridem. MacBride velmi dobře věděl, o čem je řeč – byl jedním z nejpozoruhodnějších politiků 20. století: mimo jiné je jeho jméno na seznamu velitelů Irské republikánské armády, určitý čas byl irským ministrem zahraničí, sepsal statut Organizace africké jednoty, byl mezinárodním předsedou Amnesty International, obdržel jak Nobelovu cenu míru, tak Leninovu cenu míru. Pozoruhodná analýza situace v MacBrideově zprávě mimo jiné uvádí, že „komunikace je základním individuálním právem i kolektivním právem, vyžadovaným všemi komunitami a národy. Svoboda informací – konkrétněji právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace – je základním lidským právem; je skutečným předpokladem pro mnoho dalších“ (práv). Velká pravda, jenže pravda v rukou autoritářských osobností degeneruje do podoby klacku na ochranu MY a meče proti ONI. Zvláště v době války.

Netolerantní liberalismus je produktem propojení liberálních hesel s jednáním autoritářských osobností. Unijní i národní parlamenty, ony chrámy demokracie, jsou místem, kde poslanci mluví za sebou, místo aby spolu diskutovali. Deklamují své předsudky či partajní stanoviska, nehledají pravdu. Uzavřená mysl autoritářů žádné nové poznatky nepotřebuje, činí věcnou debatu – natož pak Popperovu falzifikaci – zcela nemožnou. To platí nejen o parlamentech. Říká se, že válka je *ultima ratio*, poslední instance, krajní řešení, když už nic jiného nezbývá. V této chvíli se ale zdá, že v Evropě je to rozum, co se používá jako *ultima ratio*. Což by mohlo být až poté, kdy autoritářské osobnosti ovládnou celý veřejný prostor. Tedy pozdě.

Sledujte nás na Telegramu: t.me/cz24news

Autor: Oskar Krejčí

[Zdroj](#)